

УДК 551: 552.1

Гаврилюк Т. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Корінний В. І.

кандидат геологічних наук, доцент

Житомирського державного університету імені Івана Франка

ІСТОРІЯ ВИДІЛЕННЯ НА ПОДАЛЬШИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЧУДНОВО-БЕРДИЧІВСЬКИХ ГРАНІТІВ УКРАЇНСЬКОГО ЩИТА

У геологічній будові території України визначальне місце належить Українському кристалічному щиту, який займає центральну частину України та являє собою брилове підняття кристалічного фундаменту Східноєвропейської платформи. Його важливість полягає у тому, що він є єдиним джерелом інформації про склад і будову верхньої консолідованої кристалічної кори та ранньодокембрійської геологічної історії території України [5, с. 95]. Наявні дані про геологічну будову фундаменту Українського щита є результатом тривалих досліджень цього регіону. Зокрема, вивченням його геотектоніки займалися М.Д. Соколов, М.І. Безбородько, В.Г. Бондарчук, В.І. Лучицький, М.П. Семененко, Г.І. Каляєв, В.А. Рябенко, В.П. Кирилюк, В.Г. Пастухов та ін.

Український щит формують кристалічні породи магматичного та метаморфогенного походження. Одними з найпоширеніших таких порід є граніти різного типу, абсолютний вік яких детально вивчено М.П. Щербаком і становить близько 2100–2400 млн. років [3, с. 49]. Значні поклади гранітів зосереджені у Житомирській області, менше – у Кіровоградській, Вінницькій, Дніпропетровській та Запорізькій областях.

Граніти чудново-бердичівського типу, як різновиди гірських порід Українського щита, за різними даними [2, с. 53; 5, с. 118] утворилися у процесі потужних палеопротерозойських деформаційних і речовинних перетворень нижньої частини континентальної кори в межах щита.

Бердичівський тип як своєрідну породу вперше виділив геолог і засновник школи геологів та петрографів К.М. Феофілактів у 1851 році. Для своєї типології науковець використовував структурні та мінерало-петрографічні властивості гранітів, проте не брав до уваги коефіцієнт їх територіальності. Такі його спостереження мали випадковий характер, проте слугували базовим матеріалом у подальших дослідженнях В.І. Лучицького, В.П. Костюка, М.М. Івантишина, М.П. Щербака та Є.М. Лазько.

У 1910 р. геологом С.В. Бельським виокремлено інший тип гранітів – чуднівський, проте граніти даного типу петрогенетично повторювали граніти бердичівського. Унаслідок того, що бердичівські та чуднівські типи гранітів не мали петрогенетичного та територіального об'єднання, вони тривалий час залишалися відокремленими один від одного.

Встановлення територіальних площ поширення вищезначених типів гранітів проведено українським геологом М.І. Безбородько. У своїй роботі “Граніти Волині і їх пегматити” (1929) ним вперше описано територіальність петрогенетичних районів чудново-бердичівського типу гранітів. Характеризуючи мінерало-петрографічні особливості чудново-бердичівського типу, за даними науковця, останній розташовується у вигляді відокремленого батоліту витягнуто в широтному напрямі. У багатьох місцях залягання батоліт граніту наближається до гнейсового покриву, внаслідок чого навколо останнього відмічається скупчення аплітів, апліто-пегматитів, апліто-гранітів і пегматито-гранітів. Досить чітко проявляється і гібридність складу батолітової магми та утворення великої кількості гранатів та кордієритів.

Приналежність чудново-бердичівських гранітів до тектонічних структур науковці тлумачать у залежності від думки про походження цих порід. У працях Є.І. Паталахи, А.І. Лукашенко та Г.В. Заїки-Новацького райони поширення гранітів описуються як структури різної величини, місцями окреслені половою смугастістю. Проте, за даними В.А. Рябенка, кути падіння смугастості у чудново-бердичівських гранітах є крутими. За дослідженнями Ю.І. Половинкіна та В.М. Венедиктова, утворення гранітів відбулося у крутопадаючих зонах активізації по гранулітовому субстрату, утвореному ендербітизованими гіперстеновими кристалосланцями [1, с. 41].

На думку Є.М. Лазька, чудново-бердичівські граніти є тіньовими мігматитами плагіоклазового складу, а невеликі за розмірами гранатвмісні гнейси та гіперстенові кристалосланці, які входять до їх складу – реліктами їх субстрату. Проте така схема не підтримувалася більшістю геологів [2, с. 53].

Деякий час, відповідно до даних В.Д. Гейка та М.О. Ляшка, до порід чудново-бердичівського комплексу належали лише вінніцити та граніти [2, с. 53]. Дані подальших досліджень геологів показали, що породи даного комплексу поширені на великих територіях кристалічного щита і на певних його частинах представлені різними фаціальними типами. Такими є: плагіомігматити біотит-гранат-гіперстенові, плагіомігматити і плагіограніти гранат-біотитові, біотитові та гранат-біотитові граніти, лейкократові граніти, апліт-пегматоїдні граніти та грандіорити [2, с. 54].

На теперішній час відомо, що граніти чудново-бердичівського типу територіально охоплюють (із заходу на схід) праві притоки р. Горинь, верхню частину течії р. Случ (район м. Шепетівка, Хмельницька обл.) та верхів'я р. Тетерів з її правими притоками. Великі їх масиви спостерігаються у нижній течії р. Снивода, у верхів'ях р. Тетерів, р. Гуйва та р. Роставиця.

Список літератури

1. Державна геологічна карта України. Масштаб 1:200000 (Бердичів). Київ. 2001. 97 с.
2. Державна геологічна карта України. Масштаб 1:200000. Центральноросійська серія. (Вінниця). Київ. 2006. 120 с.
3. Паранько І. С. Основи історичної геології : навчальний посібник. Кривий Ріг : Видавничий центр КТУ, 2008. 149 с.
4. Тектонічна карта України. Масштаб 1:1 000 000. Пояснювальна записка. Київ : УкрДГРІ, 2007. 96 с.
5. Щербаков І. Б. Петрологія Українського щита. Львів: ЗУКЦ, 2005. 366 с.